

วัดพระแก้วกำแพงเพชร กับตำนานพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปทองคำ

ปริญญ์ คำสนอง

อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ

๓๑/๘/๒๕๖๙

วัดพระแก้วกำแพงเพชร เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในเขตกำแพงเมืองโบราณกำแพงเพชร ตั้งอยู่บริเวณกลางเมือง ลักษณะผังวัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เมืองโบราณกำแพงเพชรตั้งอยู่ในพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร เมืองโบราณกำแพงเพชรมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู วางตัวเป็นแนวนอนไปกับแม่น้ำปิง กำแพงเมืองแต่เดิมมีลักษณะเป็นคันดินและคูน้ำสามชั้น ต่อมาได้มีการพัฒนากำแพงเมืองชั้นในเป็นกำแพงก่อด้วยศิลาแลง เจิงหินตอนบนก่อเป็นรูปไบเซมาและมีป้อมประตูโดยรอบ^๑

ภาพถ่ายทางอากาศอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เขตกำแพงเมือง (ด้านล่าง) และนอกเขตกำแพงเมือง (ด้านบน)

ที่มา: Google Earth Pro สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๙

^๑ ที่มา : <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/kamphaengphet/index.php/th/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๙

เมืองโบราณกำแพงเพชรมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำติดต่อกับที่ราบลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน ในท้องที่จังหวัดพิจิตร กับพิษณุโลกได้และยังต่อเนื่องไปถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสักในจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนพื้นที่ทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นภูเขา ที่ติดต่อกับชุมชนในพื้นที่ราบได้สะดวก และพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนพักสินค้าเพื่อเปลี่ยนแปลงแผนการคมนาคมจากที่ราบสู่เขตภูเขาที่ขึ้นไปทางทิศเหนือและทางทิศตะวันตก จากลักษณะของภูมิประเทศทำให้มีความเหมาะสมในการตั้งชุมชนมาแต่โบราณ นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์พื้นที่บริเวณนี้ได้เป็นตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการทำสงคราม โดยเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเมืองสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยาและล้านนา ซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในเมืองกำแพงเพชรได้แสดงลักษณะที่เกี่ยวข้องกับดินแดนทั้งสามแห่ง และได้พัฒนาต่อยอดลักษณะทางศิลปะ รวมทั้งแสดงออกมาในรูปแบบของสกุลช่างเมืองกำแพงเพชร^๒ ในบริเวณที่ตั้งจังหวัดกำแพงเพชรปัจจุบันได้ค้นพบหลักฐานเมืองโบราณในกลุ่มแม่น้ำปิง คือ เมืองแปะ เมืองเทพนคร เมือง ไตรตรังษ์ เมืองพาน เมืองนครชุมและเมืองซากงราว โดยเมืองที่ตั้งในยุคแรก ๆ น่าจะเป็นเมืองแปะที่มีตำนานเล่าว่าเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ฝั่งนครชุม บริเวณ ตรงกันข้ามกับเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบัน

ลักษณะของโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ที่มีการใช้ศิลปะเป็นวัสดุก่อสร้างร่วม กับไม้และปูน
ปรียานุช (๒๕๖๗)

จากหลักฐานจารึกหลักที่ ๓ (ศิลาจารึกนครชุม) พ.ศ. ๑๙๐๐ มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) เสด็จไป พระบรมธาตุเมืองนครชุมไว้ จึงสันนิษฐานได้ว่าเมืองนครชุมน่าจะเป็นเมืองใหญ่และมีความสำคัญในสมัยสุโขทัย แต่มาหมดอำนาจและเป็นเมืองเล็กๆ ในสมัยอยุธยา ส่วนเมืองซากงราวยังคงมีอำนาจอยู่ในฝั่งตะวันออกและเรียกชื่อเมืองว่า กำแพงเพชรในสมัยอยุธยา เพราะหลังจากพระมหาธรรมราชาลิไทสวรรคต (พ.ศ. ๑๘๑๓-๑๙๑๔) เมืองต่าง ๆ ในแคว้นสุโขทัยแตกแยก บางเมืองหันมาเป็นพันธมิตรกับอยุธยา ชื่อเมืองกำแพงเพชรปรากฏ ในศิลาจารึกหลักที่ ๓๘ หรือจารึก กฎหมาย

^๒ ที่มา : <http://virtualhistoricalpark.finearts.go.th/kamphaengphet/index.php/th/> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๙

ลักษณะโจรกล่าวพระนามจักรพรรดิราชได้ขึ้นเสวยราชสมบัติที่เมืองกำแพงเพชร เมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๐ เชื่อกันว่ากษัตริย์อยุธยาต้องการให้ศูนย์กลางของอำนาจจากเมืองนครชุมเดิม ย้ายมาอยู่ที่เมืองชากังราวหรือกำแพงเพชรนั่นเอง และภายหลังการ เสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ เมืองกำแพงเพชร ได้ลดบทบาทลงและคงจะร้างไปในที่สุด^๓

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดขอบเขตโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยขอบเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรในปัจจุบันพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมดรวม ๒,๑๑๔ ไร่ หรือ ๓.๓๔ ตารางกิโลเมตร แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ เขตกำแพงเมือง มีพื้นที่ ๕๐๓ ไร่ ตั้งอยู่ในขอบเขตของเมืองกำแพงเพชร โบราณบนฝั่งทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง มีคูเมืองและกำแพงเมืองศิลาแลงรอบล้อม และเขตอรัญญิก มีพื้นที่ ๑,๖๑๑ ไร่ ตั้งอยู่บนเนินเขาลูกรัง นอกเขตกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม

ภาพถ่ายทางอากาศวัดพระแก้วกำแพงเพชร ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ภายในเขตกำแพงเมือง
ที่มา: Google Earth Pro สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๙

วัดพระแก้วกำแพงเพชร เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยเป็นโบราณสถานที่ใหญ่ที่สุด ภายในกำแพงของเมืองกำแพงเพชร คือ มีขนาดกว้างประมาณ ๑๕๐ เมตร และยาวประมาณ ๔๐๐ เมตร วัดนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางเมือง แต่วางตัวยาวไปทางทิศตะวันตกของกำแพงเมือง วัดพระแก้ว สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก และอยู่ห่างจากวัดพระธาตุประมาณ ๑๐๐ เมตร ชื่อ วัดพระแก้ว นี้เรียกกันมาแต่เดิม เพราะในตำนาน พระแก้วมรกต กล่าวว่า ใน

^๓ ที่มา : <https://www.finearts.go.th/main/view/8215-อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร> สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๙

สมัยอยุธยาวัดนี้เป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ถ้าพระแก้วมรกตได้มาประดิษฐานอยู่ที่เมืองกำแพงเพชรจริง ก็น่าจะต้องอยู่บนบุษบกที่ย่อมุมอย่างงดงาม โดยสร้างไว้บนพื้นยกสูงกว้างใหญ่มาก ด้านหน้าของบุษบกเป็นแท่นสูงใหญ่ ข้างบนยกพื้นสี่เหลี่ยม เข้าใจว่าเดิมอาจจะเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป ติดกับแท่นใหญ่นี้เป็นโบสถ์ มีใบเสมาทำด้วยหินชนวนอยู่ล้อมรอบ เป็นใบเสมาเกลี้ยงๆ มีขนาดใหญ่ ไม่มีลวดลายอะไร^๔

ภายในโบสถ์ วัดพระแก้ว มีพระประธานขนาดใหญ่ ที่เดิมหักครึ่งซีก และล้มอยู่ แต่ได้รับการบูรณะเรียบร้อยแล้ว เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย โบสถ์หลังนี้มีการก่อสร้างเป็น ๒ สมัย คือ สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา เป็นไปได้ว่า ในสมัยเดิมโบสถ์หลังนี้คงเป็นวิหาร ต่อมาได้รับการดัดแปลงเป็นโบสถ์ในสมัยอยุธยา ด้านหลังโบสถ์เป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ ฐานแปดเหลี่ยม ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ฐานบนเหนือฐานแปดเหลี่ยมมีซุ้มพระพุทธรูปปูนปั้นโดยรอบ พระพุทธรูปเหล่านี้ไม่มีเศียร รอบฐานสี่เหลี่ยมมีซุ้มปูนปั้นรูปสิงห์โดยรอบ มีจำนวน ๓๒ ตัว เฉพาะตัวมุมมีขนาดใหญ่กว่าตัวอื่น ถัดจากวิหารใหญ่นี้ไปเบื้องหลังตามแนวยาว มีกำแพงล้อมรอบ ตรงกลางเป็นเจดีย์กลมทรงระฆัง ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม มีซุ้มล้อมอยู่โดยรอบจำนวน ๓๒ ซุ้ม และมีเจดีย์รายอีก ๒๐ องค์ ที่มุมทั้ง ๔ ของเจดีย์องค์ใหญ่ มีเจดีย์มุมอีก ๔ องค์ ส่วนทางด้านตะวันออกของเจดีย์ซุ้มล้อมนี้ มีสิ่งสำคัญคือ พระบาทคู่ ขนาดใหญ่ของพระพุทธรูปทำด้วยศิลาแลง แต่ไม่ปรากฏมีชิ้นส่วนของพระพุทธรูปเหลืออยู่เลย โบราณวัตถุสำคัญที่พบในบริเวณวัดคือ ชันสัมฤทธิ์ ขนาดใหญ่ ซึ่งพบที่ฐานเจดีย์ มุมด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ภายในชั้นมีกระดูกซึ่งเผาแล้วบรรจุไว้ นอกจากนี้ ยังพบอาวุธเป็นรูปสามง่าม ทำด้วยเหล็ก และยังได้พบเศียรพระพุทธรูปสมัยอยุธยาขนาดเล็ก รวมทั้งพระพุทธรูปสมัยอุทธรณ์อีกด้วย ในกรณีมีพระเครื่องประเภทพระกรุจำนวนไม่มากนัก แต่มีพระอยู่พิมพ์หนึ่ง เป็น พระยืนปางเปิดโลก มีขนาดจิ๋ว ลักษณะเรียวยาวแหลมยาวเหมือนเข็ม จึงมีชื่อเรียกว่า พระกำแพงเข็ม ท่านอาจารย์สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์ ได้บรรยาย พระปางเปิดโลก ไว้ว่า เป็นปางที่นิยมมากที่สุด สำหรับการสร้างพระพุทธรูปในอาณาจักรล้านช้าง (ลาว) และพื้นที่บริเวณตอนบนของอาณาจักรล้านนา รวมถึงทางตอนใต้ของประเทศไทย และพระพุทธรูปยุคสมัยหลังในประเทศพม่า โดยเฉพาะการสร้างพระพุทธรูปขนาดเล็กที่เรียกว่า พระเครื่อง ในเกือบทั่วทุกภาคของอาณาจักรไทยโบราณ พระพุทธรูปทรงประทับยืนปางนี้ จะทรงยืนหงายฝ่ามือออกทั้งสองข้าง ภาษาชาวบ้านเรียกว่า ทั้งดิ่ง ส่วนประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปปางนี้ ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าหลังจากโปรดพุทธมารดาเสร็จแล้ว จะเสด็จกลับสู่โลกมนุษย์ ขณะเสด็จมาประทับยืนที่ฐานหัวบันได ท่ามกลางเทพพรหมบริษัททั้งหลายทรงทำ โลกวิธรณปาฏิหาริย์ หรือ เปิดโลก ทำให้เหล่าเทวดา มนุษย์ และสัตว์นรก ล้วนแต่สามารถมองเห็นซึ่งกันและกัน พร้อมกับแปลงฉัพพรรณรังสีพระรัศมี ๖ ประการ พระกำแพงเข็ม กรุวัดพระแก้ว จัดเป็นพระยืนปางเปิดโลกที่เล็กที่สุด คือ มีขนาดสูงประมาณ ๒ ซม. กว้างประมาณ ๐.๕๐ ซม. เท่านั้น มีเนื้อชินเงิน และตะกั่วสนิมแดง พระพิมพ์นี้ เป็นพระที่มีแบบแม่พิมพ์ไม่สวยงาม องค์พระประทับยืนแบบเรียบง่าย ไม่มีหน้าพระพักตร์ องค์พระไม่มีเครื่องทรงลวดลายปรากฏให้เห็น มีเพียงชายจีวรด้านล่าง เป็นรอยขอบชายจีวรลงล่างไปเหนือพระบาททั้งสองให้เห็นชัดเจนเท่านั้น เป็นพระที่หาได้ยากมาก เพราะของเทียมมีมาก เป็นพระที่ไม่หนา ผิวพระมีพรอทขาว พร้อมคราบกรุสีส้มอ่อน ด้านหลังมีลายแบบเป็นจุดลายเล็กๆ เป็นบางตำแหน่งเท่านั้น พร้อมมีสนิมขุม และรอยระเบิดปรากฏให้เห็นชัดเจนทั้ง ๒ ด้าน พุทธคุณ ครอบทุกอย่าง ไม่ว่าแคล้วคลาด คงกระพัน หรือโรคภัย พระกำแพงเข็ม กรุ

^๔ ที่มา : https://www.kpp-local.go.th/index.php?options=news&mode=detail_rss&id=343 สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๖๔

วัดพระแก้ว สนนราคาเช่าหาพระเนื้อชินเงิน มีราคาหลักหมื่นต้นๆ ถ้าเป็นพระเนื้อตะกั่วสนิมแดง มีราคาสูงกว่าเท่าตัว คือสองสามหมื่นบาทขึ้นไป จัดอยู่ในประเภท พระดีหายาก แต่ถูกกว่าหลายเท่าตัว เมื่อเทียบกับราคาเรือนแสนของ พระลีลาเมืองกำแพงเพชร พิมพ์ยอดนิยม คือ พระกำแพงขาว กรุวัดบรมธาตุ ที่มีขนาดใหญ่โตกว่ากันมาก